

Використані джерела

1. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка. 2008. 424 с.
2. Логачевська С. П. Дійти до кожного учня / за ред. О. Я. Савченко. Київ: Радянська школа, 1990. 158 с.
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. Київ: Богданова А. М. 2009. С. 37.
4. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1976. Т.1. С.554.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1977. Т.3. С.20.

Онопрієнко Оксана Володимирівна,

*завідувач відділу початкової освіти
імені О.Я. Савченко*

Інституту педагогіки НАПН України

ЦІЛІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: СМИСЛОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Цільовий компонент початкової освіти у дослідженнях О. Я. Савченко належить до категорії системоутворюючих положень. За висновком ученої, в умовах компетентісно орієнтованого навчання його цілі й результати взаємообумовлені та взаємопідпорядковані [1]. Це наділяє поняття цілей властивістю циклічності, а отже підкреслює виняткову важливість для побудови освіти як системи.

У педагогіці виділено три рівні конкретизації цілей: суспільний, що відображається в державній освітній політиці; адміністративний, пов'язаний із реалізацією стратегічних освітніх завдань у межах певного регіону чи закладу освіти; оперативний, на якому розв'язуються актуальні задачі, що стосуються навчального процесу в конкретному класі.

Відповідно до ступеня узагальнення навчального змісту виділяють такі рівні застосування цілей:

- теоретичне узагальнення галузевої освіти (рівень освітнього стандарту);
- подання предметного змісту (рівень навчальної програми);
- класифікація навчальних матеріалів (рівень проєкту уроку чи системи уроків);
- реалізація навчального процесу (рівень практичної реалізації змісту).

Всі ці рівні взаємопов'язані та взаємозалежні. Наведена класифікація дозволяє вибудувати ієрархію цілей, на основі яких можна спроектувати навчальні результати початкової освіти різної міри узагальнення.

Цілі навчання перебувають у неподільному взаємозв'язку з навчальними задачами – дидактичними, розвивальними, виховними. Їх наповнення обумовлене потенціалом шкільного навчального матеріалу та прогнозованими можливостями учнів щодо його засвоєння. Такі цілі можна диференціювати за спрямованістю на досягнення як об'єктивних, так і суб'єктивних навчальних результатів, отже, вони прийнятні для здійснення діагностувального, розвивального й підсумкового оцінювання.

Про розрізнення цілей, пов'язаних із етапом процесу навчання, на якому мають відстежуватись відповідні результати засвоєння навчального змісту, йдеться у науковій публікації О. І. Локшиної [2]. Дослідниця з'ясувала, що вперше про відмінності цілей навчання, прийнятних для подальшого оцінювання результатів їх досягнення, заявив у 1967 році М. Скрайвен (Michael Scriven), президент Американської асоціації оцінювання. Ученим було з'ясовано, що залежно від мети оцінювання визначаються його об'єкти, а також шляхи використання здобутої інформації. Такий аспект був нами використаний у дослідженні дидактико-методичних засад контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів [3].

Відправною точкою впровадження ідеї вимірювання навчальних досягнень учнів відповідно до чітко визначених педагогічних цілей стала опублікована в 1956 році робота «Таксономія освітніх цілей» («Taxonomy of educational objectives» [4]). Її автори – група дослідників на чолі з Б.С. Блумом – обґрунтували класифікацію цілей навчання за трьома сферами – когнітивною (Cognitive Domain), афективною (Affective Domain) і психомоторною (Psychomotor Domain). Нині в міжнародному досвіді таксономія цілей визначається через низку навчальних дій, які мають реалізовувати виконавці. За ієрархією розумових процесів їх розподіляють за такими двома групами:

- за цілями і розумовими процесами нижчого порядку – розпізнавання, ідентифікація навчального змісту, просте його відтворення по пам'яті чи за наданим зразком; застосування знань або способів дії у звичних навчальних умовах і типових ситуаціях; відтворення відомого шляху міркування або застосування засвоєного способу діяльності;
- за цілями і розумовими процесами вищого порядку – творче застосування навчального досвіду в ситуаціях, наближених до життєвого контек-

сту, для виконання яких потрібно самостійно відшукати шлях розв'язання проблеми, дібрати доступну інформацію і пристосувати її до наданої умови, поєднати й доцільно використати елементи знання чи вміння з інших тем, оцінити об'єкт чи явище, спрогнозувати перспективу.

Проаналізувавши вітчизняний досвід з огляду побудови об'єктів і процесів за ієрархією складності та глибини когнітивних процесів, вважаємо, що в початковій освіті таксономія цілей може використовуватись, зокрема, у таких сферах:

- у нормотворчій діяльності (визначення на основі загальних цілей і обов'язкових результатів Державного стандарту початкової освіти конкретних цілей освітньої галузі та відповідних їм очікуваних результатів для кожного року навчання, як це здійснено в типових освітніх програмах для 1–2 і 3–4 класів, створених під керівництвом О. Я. Савченко);
- для проектування змісту навчання (відбір і реалізація складників змісту в межах навчального курсу в їх логічному розвитку за роками навчання, що забезпечує досягнення конкретних, очікуваних і обов'язкових результатів);
- у річному плануванні навчальної діяльності учнів (визначення послідовності розгортання, обсягу та міри складності навчального матеріалу з предмета чи інтегрованого курсу із забезпеченням взаємозв'язків між компонентами змістових ліній освітньої програми);
- під час планування навчальної діяльності учнів у межах системи уроків (відбір та реалізація у системах завдань змісту, видів і форм діяльності, що забезпечують поступове засвоєння навчального матеріалу відповідно до кожного етапу процесу навчання, та узгоджуються з очікуваними результатами типової освітньої програми);
- для розроблення інструментарію оцінювання навчальних досягнень учнів (створення систем діагностувальних різнорівневих завдань для здійснення поточного контролю і формувального оцінювання навчальних досягнень учнів у межах теми, розроблення діагностувальних робіт для підсумкового контролю на завершення теми чи розділу, створення робіт для державної підсумкової атестації учнів).

На основі аналізу теоретичних аспектів формування навчальних цілей і відповідних їм результатів ми дійшли висновку, що кожний когнітивний рівень відповідає певному етапу засвоєння змісту освіти, що дозволяє реалізувати процес навчання у логічній послідовності й домогтися запланованих результатів.

Використані джерела

1. Савченко О. Я. Взаємозв'язок ключових і предметних компетентностей у контексті формування у молодших школярів уміння вчитися. Імідж сучасного педагога. 2012. № 6. С. 3–6.
2. Локшина О. І. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу. Порівняльно-педагогічні студії. 2009. № 2. С. 107–113.
3. Онопрієнко О. В. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Київ, 2020.
4. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives. Book 1: Cognitive Domain. New York, 1956.

Павлова Тетяна Сергіївна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти

імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК МЕТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У широкоцитованій роботі Олександри Яківни Савченко «Цілі і цінності сучасної шкільної освіти» з-поміж інших (громадянська, працелюбність і відповідальність, мовна культура, толерантність, здоров'я), визначено екологічну освіту як вагому складову загальної і професійної культури людей [1, с. 12].

Проблема формування екоцентричної компетентності у молодшому шкільному віці актуалізується з упровадженням нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти (2018р.), де визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання у вигляді компетентностей, серед яких – екологічна, що передбачає «усвідомлення основ екологічного природоохористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів» [2].

Учена О.Я. Савченко наголошує: «нагальне завдання шкільної освіти – визначити зміст і педагогічні умови формування екологічного світогляду, конкретизувати цілі, методи, засоби його формування на різних вікових